

Prošireni sažetak rada objavljenog kao Istraživanje br. 59 u prosincu 2020. u izdanju Hrvatske narodne banke

Domagoj Šelebaj
stručni suradnik u
Direkciji za ekonomske
analize, Sektor
istraživanja

Mikroekonomski aspekti izvoza hrvatske prerađivačke industrije nakon ulaska u Europsku uniju

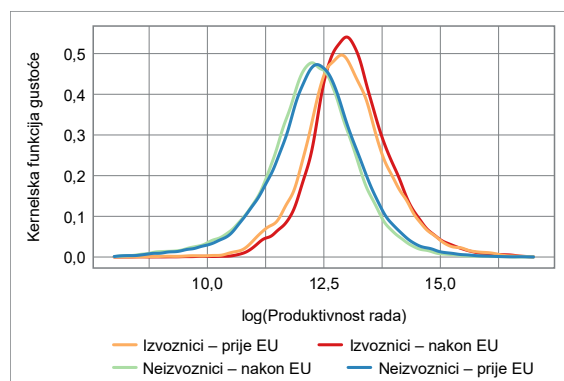
Nakon ulaska u EU 2013. godine izvoz hrvatskih poduzeća počeo je ubrzano rasti zbog olakšanog pristupa zajedničkom tržištu. Iza snažnog oporavka robnog izvoza stoje prije svega mala i srednja poduzeća, poduzeća u pretežito stranom vlasništvu, ona sa sjedištem na sjeveru zemlje te mlada poduzeća – ona koja izvoze manje od pet godina. Izvoznici su u pravilu produktivniji i profitabilniji, isplaćuju veće plaće te posluju s nižim jediničnim troškovima rada u usporedbi s poduzećima usmjerenim isključivo na domaće tržište.

Uoči ulaska Hrvatske u Europsku uniju smatralo se da će se olakšani trgovinski uvjeti i pristup zajedničkom tržištu pozitivno odraziti na robnu razmjenu, tim više što je Hrvatska u tom segmentu znatno zaostajala za usporedivim zemljama. To se uistinu i dogodilo te je Hrvatska nakon 2013. godine počela bilježiti izrazito visoke stope rasta robnog izvoza, koje su pružile znatan doprinos izlasku iz dugotrajne recesije.

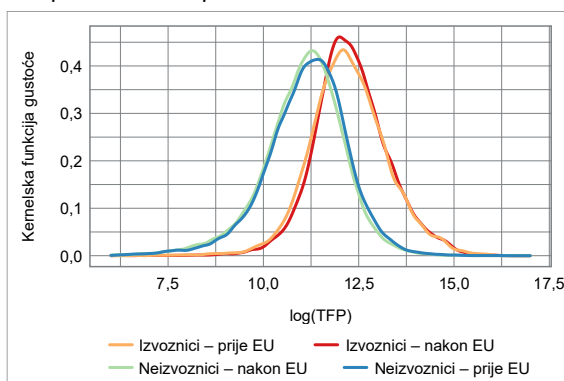
Unatoč pozitivnim učincima koje je članstvo u EU-u imalo na robni izvoz, izostao je veći broj radova koji se bave procjenom učinaka pristupanja na trgovinske tokove, posebno iz perspektive izvoznih poduzeća. Glavni je cilj ovoga istraživanja stoga bio analizirati učinke članstva u EU-u na različite skupine poduzeća koja sudjeluju u robnoj razmjeni, kako bi se poboljšalo razumijevanje pozadine rasta ukupnog izvoza.

Slika 1. Izvoznici su produktivniji od neizvoznika i prije i nakon ulaska u EU

Produktivnost rada

Ukupna faktorska produktivnost

Izvor: izračun autora prema podacima Fine i DZS-a

Empirijska strategija zasniva se na izračunu izvoznih premija, koje su u prvom mikroekonometrijskom radu o izvozu predložili Bernard i Jensen (1999.), a od tada do danas postala je polazna točka u mjerenju heterogenosti između izvoznih i neizvoznih poduzeća. Glavna ideja sastoji se

u regresiranju odabranih pokazatelja poslovanja ili veličine, na varijablu koja poprima vrijednost 1 ako je poduzeće izvoznik odnosno 0 ako nije. Korišteni su podaci Državnog zavoda za statistiku (DZS) o robnoj razmjeni i Fine o godišnjim bilancama te računima dobiti i gubitka poduzetnika.

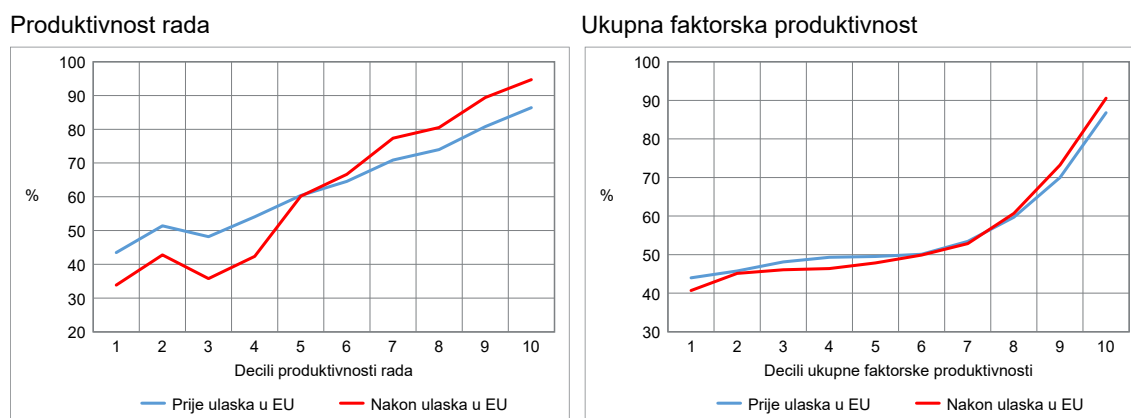
Rezultati analize upućuju na to da iza snažnog oporavka robnog izvoza stoje mala i srednja poduzeća, poduzeća u pretežito stranom vlasništvu, kao i ona sa sjedištem na sjeveru zemlje. Uz to, dinamiku rasta izvoza pretežito određuju mlada poduzeća – ona koja izvoze manje od pet godina. To je u suprotnosti s razdobljem prije 2013., kada su izvozne rezultate pretežito određivala starija poduzeća.

Osim snažnog rasta izvoza zabilježene su i brojne pozitivne promjene u strukturi izvoznih poduzeća. Udio izvoznika u ukupnom broju poduzeća povećan je nakon ulaska u EU, pri čemu je navedeni rast bio široko rasprostranjen među većinom djelatnosti. Zbog rastućeg značenja malih i srednjih poduzeća smanjila se koncentracija izvoza, iako je nekolicina velikih izvoznika i dalje zaslužna za glavninu njegove agregatne vrijednosti.

Nakon što je Hrvatska pristupila zajedničkom tržištu EU-a počela se oporavljati i produktivnost u prerađivačkoj industriji, što je u potpunosti rezultat poslovanja izvoznih poduzeća. Uključivanje u međunarodnu razmjenu za poduzeće podrazumijeva znatan broj dodatnih troškova, zbog čega samo produktivnija poduzeća mogu savladati takve ulazne barijere i postati izvoznicima. Izvoznici su se zbog toga i prije ulaska u EU izdvajali znatno većom produktivnošću, koja se nakon 2013. dodatno povećala. S druge strane, produktivnost neizvoznika u istom se razdoblju smanjila (Slika 1.).

Porast produktivnosti izvoznih poduzeća i smanjenje produktivnosti kod neizvoznika odrazili su se i na promjenu udjela poduzeća promatrano po razredima produktivnosti. Participacija izvoznika raste kako se povećavaju razredi produktivnosti, pa udio izvoznika u skupini 10% najproduktivnijih poduzeća prelazi 90% nakon ulaska u EU, neovisno o tome koja se definicija produktivnosti promatra (Slika 2.).

Slika 2. Udio izvoznika je veći kako raste razina produktivnosti

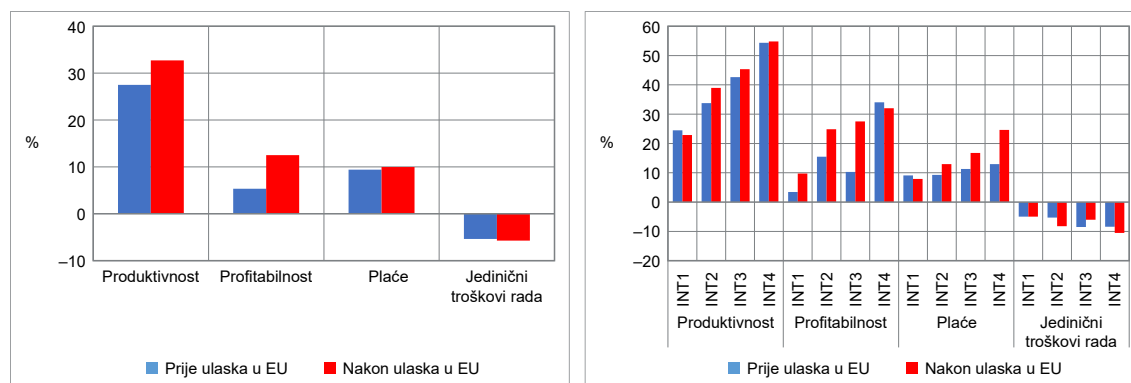

Napomena: Prikazana su samo poduzeća s više od 20 zaposlenih

Izvor: izračun autora prema podacima Fine i DZS-a

Osim što su produktivniji, izvoznici su u pravilu i profitabilniji, isplaćuju veće plaće te posluju s nižim jediničnim troškovima rada u usporedbi s poduzećima koja su usmjerena isključivo na domaće tržište. Rezultati ekonometrijske analize također pokazuju kako su izvozne premije, odnosno prosječne postotne razlike između izvoznih i neizvoznih poduzeća, dodatno porasle nakon ulaska u EU. Međutim, rezultati analize također upućuju na zaključak da izvoznici nisu homogena skupina poduzeća. Procijenjene izvozne premije još su i veće ako izvoznici veći dio svojih prihoda ostvaruju prodajom u inozemstvo, češće izvoze i istodobno uvoze.

Slika 3. Razlike između izvoznika i neizvoznika dodatno su porasle nakon ulaska u EU

Napomena: INT1 označava udio izvoznih prihoda u ukupnim prihodima od prodaje od (0 do 25%), INT2 od 25 do 50%, INT3 od 50 do 75% i INT4 od 75 do 100%.

Izvor: izračun autora prema podacima Fine i DZS-a

Literatura

Bernard, A. B. i Jensen, B. (1999.): *Exceptional exporter performance: cause, effect, or both?*, Journal of International Economics 47, str. 1. – 25. dohvaćeno s <http://mba.tuck.dartmouth.edu/pages/faculty/andrew.bernard/jie-cep.pdf>

Berthou A. i drugi (2015.): *Assessing European firms' exports and productivity distributions: the CompNet trade module*, ECB Working Paper Series br. 1788, Europska središnja banka, Frankfurt dohvaćeno s <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp1788.en.pdf>

Bule, M. i Ćudina, A. (2019.): *Inozemna izravna vlasnička ulaganja i premija stranog vlasništva: Slučaj Hrvatske*, HNB Istraživanja I-55, Zagreb dohvaćeno s <https://www.hnb.hr/-/i-055>

Valdec, M., Zrnc, J. (2019.): *Karakteristike hrvatskih izvoznika iz prerađivačkog sektora i oporavak izvoza tijekom velike recesije – rezultati istraživanja modula za trgovinu Istraživačke mreže za konkurentnost (CompNet)*, HNB Pregledi, P-42, Hrvatska narodna banka, Zagreb dohvaćeno s <https://www.hnb.hr/-/p-042>